

частки грошових доходів у сукупних доходах громадян, які обслуговуються споживчою кооперацією. Саме цьому в період кризового стану економіки різко змінюється структура продажу як продовольчих, так і непродовольчих товарів у бік предметів першої необхідності; збільшується частка товарів, які завжди можуть бути продані і перепродані іншим споживачам, тобто зберігаються замість грошей. Протягом 2001-2005 рр. у споживчій кооперації найбільше збільшилася реалізація м'яса та птиці (на 54,8 %), ковбасних виробів (19,5 %), масла (на 37,5 %), сиру (у 2,8 рази), яєць (у 2 рази), цукру (на 17,9 %), безалкогольних напоїв (на 26,2 %).

Отже, роздрібний товарообіг характеризує діяльність не тільки торговельних підприємств. У ньому відображається стан економіки в цілому. У розпорядженні споживчої кооперації є найбільш розгалужена матеріально-технічна база роздрібною торгівлі та ресторанного господарства на селі. Незважаючи на це, кооператори здають свої позиції конкурентам у боротьбі. Це наслідок важкої та повільної адаптації до нових умов господарювання, особливостей переходу до ринкових відносин. Головна причина, яка стримує розвиток споживчої кооперації, – низькі темпи реформування відносин, незадовільне виконання важливих рішень щодо створення нового, реального господаря у споживчій кооперації. Саме через це відбувається скорочення роздрібною торговельною мережі, звуження реального продажу та згортання асортименту товарів, стихійність у формуванні ресурсів і їх товаропостачанні.

### Література

1. **Основні** показники господарсько-фінансової діяльності підприємств Укоопспілки за 2005 рік. – К.: Укоопспілка, 2005. – 131 с.
2. **Основні** показники господарсько-фінансової діяльності підприємств Укоопспілки за 2004 рік. – К.: Укоопспілка, 2004. – 127 с.
3. **Основні** показники господарсько-фінансової діяльності підприємств Укоопспілки за 2003 рік. – К.: Укоопспілка, 2003. – 65 с.
4. **Основні** показники господарсько-фінансової діяльності підприємств Укоопспілки за 2002 рік. – К.: Укоопспілка, 2002. – 132 с.
5. **Основні** показники господарсько-фінансової діяльності підприємств Укоопспілки за 2001 рік. – К.: Укоопспілка, 2001. – 128 с.
6. **Стратегія** соціально-економічного розвитку споживчої кооперації України до 2015// Вісті Укоопспілки. Діловий випуск. – 2004, № 16 від 9 квітня.
7. **Мазаракі А.А., Лігоненко Л.О., Ушакова Н.М.** Економіка торговельного підприємства: Підручник для вузів/ Під ред. проф. Н.М. Ушакової. – К.: Хрещатик, 1999.

УДК 336.71

Аспірант Н.С. Меда – Львівської КА

## ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВ

Виділено основні етапи розвитку банківської системи України, виходячи з оцінки стратегій діяльності вітчизняних банків. Виявлено основні зміни в стратегіях діяльності вітчизняних банків у процесі становлення банківської системи та досліджено основні риси стратегій діяльності сучасних банків.

**Features of becoming of the banking system of Ukraine and their influencing on forming of strategy of development of banks**

The basic stages of development of the banking system of Ukraine are selected in the article, coming the estimation of strategies of activity of domestic banks from. The basic changes are discovered in strategies of activity of domestic banks in the making banking system and it is investigational basic lines of strategies of activity of modern banks.

На сучасному етапі трансформації національної економіки формування банківської системи й ефективне функціонування її на ринкових засадах є базовим, вихідним елементом процесу утворення основних елементів ринкової інфраструктури, оскільки банки є рушійним механізмом економічних перетворень, оскільки саме вони організовують рух та перерозподіл ресурсів суспільства у грошовому виразі. Ця обставина зумовлює необхідність дослідження проблем становлення і розвитку як усієї банківської системи, так і окремих банківських установ.

Дослідженням проблем становлення та розвитку банківської системи України займалися такі українські вчені, як З.М. Васильченко [1], О.Д. Вовчак [2], Ю. Заруба [3], Г.Т. Карчева [4] та ін. Проте функціонування банківського сектора в економіці висуває нові вимоги до оцінки діяльності банківської системи з позицій урахування впливу особливостей її розвитку на стратегію розвитку банку, виявлення позитивних та негативних рис діяльності вітчизняних банків на певних етапах становлення та розвитку банківської системи. Це зумовлює необхідність постійного моніторингу діяльності банківської системи з метою визначення основних тенденцій у діяльності банків та їх впливу на процес формування стратегій розвитку вітчизняних банків.

Метою нашого дослідження є оцінка особливостей становлення та розвитку банківської системи України та на цій основі визначення напрямів зміни стратегій діяльності вітчизняних банків.

Банківська система України пройшла складний шлях становлення в умовах високого рівня інфляції та затяжної системної кризи в суспільстві, що негативно вплинуло на процес її формування. Вона почала формуватися після прийняття Верховною Радою України у березні 1991 р. Закону України "Про банки та банківську діяльність". Виходячи з макроекономічної ситуації, грошово-кредитної політики, фінансового стану банків можна виділити такі етапи розвитку банківської системи України:

*Перший етап – 1991-95 рр.* На цьому етапі створено дворівневу банківську систему: на першому рівні – Національний банк, на другому – комерційні банки. Банківська система набула ринкових ознак, відбувся перехід від повної монополізації державою банківської системи до створення системи комерційних банків, було створено національну платіжну систему з використанням новітніх комп'ютерних технологій.

На початковому етапі створення банківської системи спостерігалось стрімке зростання кількості банків (так званий "банківський бум") в умовах однієї з найвищих у світі гіперінфляції. На кінець 1995 р. в Україні було зареєстровано 230 банків, з них 2 – державні (Ощадний та Укресімбанк), 169 ак-

ціонерних товариств (119 відкритих та 50 закритих) і 59 товариств з обмеженою відповідальністю. Існувала значна кількість малих і водночас проблемних банків, стратегія діяльності яких була зорієнтована на швидкий обіг коштів, зростання за рахунок інфляційних ресурсів.

Розвиток банківської системи ускладнювався відсутністю єдиної цілісної концепції становлення і розвитку банківської системи, суворих вимог до величини та якості капіталу, відповідних ліцензійних вимог, гострого дефіциту професійних кадрів, відсутністю комплексної системи захисту інтересів вкладників і кредиторів, відпрацьованих технологій здійснення банківських операцій та управління ризиками.

*Другий етап – 1996-98 рр.* (до фінансової кризи). Вдале проведення грошової реформи, подолання гіперінфляції створили необхідні умови для відносної фінансової стабілізації банківської системи, її фінансового оздоровлення через підвищення капіталізації; призупинився "бум" щодо створення нових банків. При цьому незадовільний фінансовий стан багатьох комерційних банків спонукав банківський нагляд активізувати діяльність щодо фінансового оздоровлення та ліквідації банків, що сприяло хвилі ліквідації та банкрутств банків (за цей період з Реєстру було вилучено 37 банків).

Недостатній розмір капіталу стримував розвиток окремих банків і банківської системи в цілому. З метою підвищення фінансової стабільності та рівня капіталізації було ухвалено Постанову Верховної Ради України від 01.02.1996 р., якою мінімальний розмір статутного капіталу підвищено зі 100 тис. до 1 млн. екю; банки зобов'язані протягом 1996-98 рр. наростити власний капітал. Своєю чергою, Національний банк посилив ліцензійні вимоги до капіталу банків, запровадив систему регулювання діяльності банків, контролю за ризиками на підставі дотримання обов'язкових економічних нормативів. Результатом вжитих заходів за період з 1996 по 1998 рр. було збільшення власного капіталу у 3,1 раза. Однак збільшення капіталу у гривні було не завжди адекватним його збільшенню в перерахунку на "тверду" валюту. Характерними рисами банківської системи на цьому етапі були низький рівень фінансування реального сектора економіки, проблема зміцнення довіри до банку, а головне – високий рівень кредитних ризиків. Виходячи з цього, основними напрямками стратегій діяльності українських банків є підвищення рівня капіталізації (нарощуванні власного капіталу), зниженні рівня банківських ризиків та зміцнення фінансової стійкості банків.

*Третій етап – 1998 (після фінансової кризи) – 01.01.2000 р.* На цьому етапі в умовах подолання фінансової кризи продовжувалася розбудова банківської системи. Перехід на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку дав змогу об'єктивніше оцінювати фінансовий стан банків та посилити контроль за банками. Наслідками фінансової кризи і свідченням низької фінансової стійкості банківської системи стали зниження рівня капіталізації банківської системи та значне знецінення гривні, втрати капіталу українських банків у період девальвації гривні у 1998 р. (на 964 млн. дол. США або на 46,1 %). Відношення капіталу до ВВП порівняно з докризовим періодом зменшилося з 4,7 до 3,4 % [5, с. 98].

Крім втрат від інфляції та девальвації, слабка капіталізація комерційних банків була пов'язана також із проблемою низької концентрації банківського капіталу. Це виявляється у порівняно значній кількості банківських установ у країні і невеликій відносно цієї кількості капітальній базі, яка на них припадає. Модель розвитку банківської системи на цьому етапі неістотно відрізнялася від аналогу попереднього етапу, довіра до банків була низькою, залучені кошти населення становили тільки 3,3 % від ВВП, високим залишався рівень проблемності (проблемні кредити, прострочені та сумнівні, в кредитному портфелі складали 16,6 %)[5, с. 101].

Отже, проблеми банківської системи післякризового періоду зумовили зміни у стратегіях діяльності українських банків. Так, основними стратегічними напрямками діяльності банків стали такі: підвищення якості активів, зменшення обсягу неробочих, проблемних активів з метою запобігання виникненню кризових ситуацій, зниження рівня проблемності і кількості проблемних банків.

*IV етап – з 2000 р. до 2005 р.* На цьому етапі, в умовах економічного піднесення в Україні, помірної інфляції, стабільності національної грошової одиниці та валютного курсу банківська система України досягнула певного прогресу. Відбулося підвищення фінансової стабільності банківської системи, підвищився рівень конкурентоспроможності банків на внутрішньому і зовнішньому ринках, посилився вплив банківської системи на соціально-економічний розвиток України та забезпечення прогресивних структурних перетворень.

Важливими чинниками успішного розвитку банківської системи було вдосконалення банківського законодавства, зокрема прийняття законів України "Про банки і банківську діяльність" (у новій редакції)[6] та "Про Фонд гарантування вкладів в Україні" [7]; запровадження системи гарантування вкладів фізичних осіб, підвищення ефективності банківського нагляду відповідно до вимог Базельського комітету, вдосконалення грошово-кредитної політики, спрямованої на уникнення значних та різких коливань валютних курсів, стимулювання інвестиційного та іпотечного кредитування, підвищення доступності кредитів.

Доказом позитивних кількісних та якісних змін у банківській системі є динамічне зростання основних її параметрів, підвищення рівня капіталізації, зниження рівня проблемності, підвищення рівня довіри, покращання кількісної структури банківської системи. Так, визначальною тенденцією цього етапу є динамічне зростання обсягів активних операцій банків, висока кредитна активність банків, так званий "кредитний бум". Активи банків зросли в 5,2 раза, кредити в економіку – в 6,5 раза, кредити, надані населенню – в 15,5 раза, довгострокові кредити – в 19 разів. Інтенсивне кредитування банками економіки виступило одним із головних чинників високих темпів економічного зростання в Україні, яке за 2000-2004 рр. становило 49,3 %, зокрема за 2004 р. – 12,0 % [8].

Внаслідок динамічного зростання обсягів діяльності підвищилась функціональна роль банків в економіці країни, про що свідчить зростання показни-

ків розвитку банківської системи. Порівняно зі станом на 01.01.2000 р. відношення активів до ВВП зросло з 20,8 до 40,9 %; кредитного портфеля – з 10,8 до 28,1 %; кредитів, наданих в економіку, – з 8,5 до 28,1 %; капіталу – з 3,4 до 5,3 %; вкладів населення – з 3,3 до 11,9 %; зобов'язань – з 15,1 до 33,5 % [8].

Таким чином, стратегія діяльності українських банків на даному етапі стала більш орієнтованою на фінансування реального сектора економіки, виконання посередницької функції; крім того, зросла довіра населення до банків. Банки стали фінансово стійкішими, про що свідчить рівень дотримання нормативів, формування резервів, зростання капіталу.

Отже, аналіз тенденцій розвитку банківської системи України дає змогу виділити основні зміни у стратегіях банків. Так:

- у 1991-95 рр. діяльність банків була зорієнтована на швидкий обіг коштів, зростання за рахунок інфляційних ресурсів, банки намагались розширити свою філіальну мережу;
- у 1996-98 рр. (до фінансової кризи) першочергова увага банків акцентувалась на підвищенні рівня капіталізації (нарощуванні власного капіталу) та зниженні рівня банківських ризиків;
- у 1998-99 рр. (після фінансової кризи) банки намагались підвищити якість своїх активів, знизити рівень проблемності та ризиковості своїх операцій, збільшити рівень довіри до банків;
- у 2000-05 рр. посилення акценту на маркетинг банківських послуг, динамічне зростання обсягів активних операцій, висока кредитна активність, управління ризиками.

Отже, вивчення стану банківської системи України та аналіз тенденцій її розвитку дають підстави стверджувати, що сучасне конкурентне середовище висуває підвищені вимоги до формування та реалізації стратегії банківської діяльності, її значення не можна зводити тільки до простого розширення кількості послуг стосовно до вже освоєного їх переліку та максимізації доходів, натомість вона повинна полягати у комплексному підході до освоєння нових ринкових сегментів шляхом пропозиції пов'язаних, взаємно доповнюваних послуг, на основі використання стратегічних ресурсів банку, сукупності каналів та мережі реалізації послуг, інформаційних масивів, а також забезпечити стабільний економічний розвиток у стратегічній перспективі.

### Література

1. Васильченко З.М. Структурні диспропорції у розвитку банківської системи України// Фінанси України. – 2005, № 9. – С. 140-150.
2. Вовчак О.Д. Банківська справа в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку// Фінанси України. – 2003, № 10. – С. 118-125.
3. Заруба Ю. Стрес-тест для банківської системи// Вісник Національного банку України. – 2005, № 2. – С. 26-27.
4. Карчева Г.Т. Особливості становлення та розвитку банківської системи України// Економіка і прогнозування. – 2005, № 2. – С. 93-102.
5. Ревун Б.І., Карчева Г.Т. Шляхи вдосконалення нагляду та регулювання діяльності проблемних банків// Вісник Національного банку України. – 2000, № 4. – С. 26-28.
6. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р., № 2121-III.
7. Закон України "Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб від 20.09.2001 р., № 2740-III.
8. Internet-сторінка Асоціації українських банків <http://www.aub.com.ua>